

A tánckedvelők bizonyára emlékeznek még a három évvel ezelőtti Tavaszi Fesztiválra, amikor a Madách Színház színpadát „beültették” szegfűvel. No, nem a Honvéd Együttes kedvéért. Pina Bausch, a wuppertáli mágusnő csapata tette varázslatát a színen. Akkor az egész táncszínház meglátogatta „papa Novák” – így hívja a nagyasszony – együttesét. Idén Bauschék is ünnepeltek, alapításuk 25. évfordulóját. A wuppertáli ünnepre meghívták Novák Ferenc vezetésével a budapestieket is: „Mutassátok meg a közönségnek a tiszta forrást! – hangzott az invitálás. A televízió Táncvilág című műsorából kiderült, hogy forró hangulatú előadáson fantasztikus sikert arattak. A Flamenco Szálloda mesterszakácsa pedig gulyást főzött a hatszázötven vendégnek. Innen Koppenhágába vitt az útjuk, ahol egy 1999-re szóló újabb meghívást táncoltak össze, a Wuppertálban kapott izraeli és tajvani „megrendelés” mellé. A férfi kórus sem tétlenkedett eközben, mert nem régen érkezett vissza egy mexikói fesztiválról.

Amikor Novák Ferenc művészeti vezető a jubileumi évadnyitón beszélt, egy szemlét végző tábornokot és egy nagy família családfőjét juttatta eszembe. Nagyvonalúság és humor keveredett mondandójában jó tanáccsal és szerető szigorúsággal.

Szerencsére már a múlté az az idő, amikor a Kádár-titkárságról leszóltak telefonon, hogy XY egykori ellenálló operaénekest előadássorozatban léptessék föl. Akkor már túl voltak az '57-es megrázkódtatáson, amikor csak Kodály tekintélye mentette meg a kórust a fölösztatástól. Ennek ellenére 1990-ben, az átalakulás nagy lendületében sok (kultur)politikus ismét megkérdőjelezte a Honvéd Együttes szükségességét. Alexandrov-képződménynek tartották. Novák Ferenc szerint ezek nem ismerték az együttes munkásságát. A tiszti klubokat is fölöslegesnek ítélték, azokat nyilván polgári csökevényeknek tartották. De a legnagyobb kárt a közművelődési tisztek szélnek eresztése okozta, és veszteséglistára került a szimfonikus zenekar is.

– Fogalmuk sem volt arról, hogy az egész rendszerváltás kulturális leckeönyve nálunk volt. – mondja a művészeti vezető. – 1983-ban folytattam itt a munkát, és '85-től kezdve jártuk a világot. Kiszámoltam, hogy egy MIG 29-es árából 25 évig lehetne eltartani az együttest.

Mert sokak szemében ez így vetődött föl. Aztán szép lassan elcsöndesedtek a liberális ellenzők. Ők is észrevették, hogy ez az együttes mit jelent országnak-világnak. '83 előtt évi mintegy kétszáz előadás volt, melyek felét a honvédség „megrendelésére” mutatták be. Már a nyolcvanas évek közepén 20-25 műsor volt repertoáron. Ma negyven produkciót tudnak kiállítani. Ebben az évben várhatóan több mint ötszáz előadást adnak, s ebből kb. 270-et a hadseregnél.

– Ki kell szolgálnunk a hadsereg intézményeinek – a helyőrségek, a klubok, a kultúrházak és az üdülők – igényeit. De nem feledkezhetünk meg az egykori helyőrségek nyugdíjasairól sem. Ma már nincs pénzük más művészek meghívására, ezért stratégiailag is át kellett alakítanunk a színész-szólista csoport repertoárját, hogy ha kell örökzöldek is tudjanak előadni. Ezért is szerződtettük például a Simli-show-t. Emellett pedig sokat járunk szerte a világban. Ez viszont növeli a seregen belüli érdeklődést és a tekintélyünket.

Idén Hollandiában nyolc előadásos turné volt, két műsorral (A Nagyapáék tánca, a Helység kalapácsa valamint egy opera és operettgála.). A varsói művészeti napok díszelőadását is ők tartották (A Moszkva tér és az Asszonyok könnye). Ezt a lisszaboni Világkiállítás követte, három műsorral Ezután Ulmba mentek, a Lorca átírat Harangokat és a Kertész álmát, valamint a

Muzsikás Együttessel és Sebestyén Mártával a Nagypáék táncát játszották. „Ráadásként” még egy nagy folklórszvitet és a bécsi Volksoper zenekarával három Strauss-darabot adtak elő. Itthon máris készültek a Körutazás a mitológiában elnevezésű szicíliai turnéra az Antigonéval és a Magyar Elektrával. Itt kétezer éves amfiteátrumban adták elő a klasszikusokat. A hely szelleme fantasztikus hangulatot varázsolt az együttes tagjainak szívébe. Hazatérve a Bakáts téren új Székelyfonóval léptek színpadra. A lisszaboni siker újabb meghívást jelentett, mi más tehettek, újra visszatértek Ibériába. Az együttes másik része pedig Jugoszláviába ment a zentai csata évfordulójának megünneplésére. Ezt követte az emlékezetes wuppertáli meghívás, és a koppenhágai Magyar Napok megnyitóján tartott előadás. A dán nagyvárosban egy tűzérezrednél is fölléptek. Itthon októberben kezdődött és a jövő év áprilisáig tart a jubileumi ünnepségsorozat.

– Közben itthon is egymást érik a föllépések. Nemrég a kórus Berlioz Requiemjét énekelte az Állami Énekkarral. Azután egyházzenei koncertjük volt, majd több laktanyában szerepeltek. Nem unatkoznak.

– Azt hiszem, nem véletlen, hogy éppen a Honvéd Együttes művészeti vezetője. Munkáiban vonzódik a monumentalitás iránt, akárcsak egy tábornok.

– Nem tudom, nem hiszem, hogy ez így igaz lenne. Az biztos, hogy szeretem ezt a nagyformátumú felállást, de a szükség hozta. Megáldott az Isten azzal, hogy '57 őszén Muharai Elemér – aki akkor a Népművészeti Intézet néprajzi osztályát vezette –, Gyöngyösön csinált egy monumentális szüreti játékot. Azt mondta: Komám, maga lesz a koreográfus. Én akkor egy 26 éves közismeretlen fiatalember voltam a Bihari Együttesben. Gyöngyösön volt vagy száz hagyományőrző táncos – akkoriban ott még majd' mindenki viseletben járt –, velük kellett dolgoznom. Néha azt hittem, hogy elszaladok. Ilyenkor jött az öreg, és fantasztikus szuggesztivitással egy pillanat alatt megmutatta, hogy lehet rendet teremteni és irányítani. A következő alkalom Szegeden a nemzetközi szakszervezeti néptáncfesztiválon adódott. A gálaestet valamilyen dramaturgiai találmánnyal kellett megrendezni. Erre találtuk ki Foltin Jolánnal, a feleségemmel a Hegyen-völgyön lakodalom című produkciót, amelyben az ifjú magyar párnak a meghívott külföldiek táncot és népszokásokat hoznak nászajándékba. Háromszáz táncos járta az össztáncot. Ezirányú munkásságom csúcsa az István, a király volt. Meg is kaptam érte a magamét, mondván, ezek közé a rockerek közé keveredik, ezt a szemét amerikai muzsikát akarja kiszolgálni? Hiába mondtam, hogy szintiszta mezősegi sorozatokat, székely forgatóst csinálunk, és rock and rollra fantasztikusan lehet korcsost táncolni...Akkor ez óriásit szólt, hogy rockzenére néptánc. Attól kezdve mindenki természetesnek tekinti. Kár, hogy nem adtam be a Szabadalmi Hivatalhoz, kapnám érte a jogdíjat

– mondja nevetve.

– Idén ősszel az ötvenedik évadot kezdte az együttes és tizenöt éve jött vissza az társulathoz.

– Amikor visszacsalogattak Hollandiából, akkor az egyáltalán nem volt egzisztenciális kérdés, ezért csak másodállásként vállaltam. Talán inkább a hiúság vezérelt. Soha nem volt bennem keserűség: amikor el kellett mennem az együttestől, vagy nem én kaptam egy megbízatást, amit pedig nekem kellett volna adni. Be akartam bizonyítani, hogy ebből az együttesből igenis lehet az ország egyik művészeti csúcsintézménye. Csak akkor vállaltam el, amikor Kárpáti Ferenc, az akkori miniszter aláírta a végleges tervet.

– Miért kellett annak idején elmennie?

– Nehezen viseltem ezeket a külföldi katonai turnékat. Volt egy-két botrány, egyszer aztán megsokallták, még Czinege Lajos is foglalkozott az ügyemmel. Tehát nem voltam én olyan könnyű gyerek.

– Köszöntőjében viszont utalt arra, hogy vállalni kell az ötvenes évek csasztuskás időszakát is.
– Mindent vállalom és nem panaszkodom. Az apám halálra volt ítélve, aztán bűncselekmény hiányában fölmentették. Engem nem vettek föl az egyetemre, majd megkaptuk a kitelepítési határozatot '51 tavaszán. Három hónapig össze voltunk csomagolva, de végül nem jöttek értünk. Gyárban dolgoztam, majd a Közlekedésépítőknél – mi építettük a metrót – megismertem a híres barátokat, akik akkoriban is pótolhatatlan – és emiatt támadhatatlan – szakemberek voltak. Kártyázás közben mesét mondtak velem, az ávóst meg úgy dobták ki a műhelyből, hogy gurult a havon. Egy rossz szó el nem hangzott emiatt, mert tudták, akkor megáll az egész földalattiépítés. A kérdés az, hogy az ember mennyiben válik ringyóvá. Tőlem nem találnak olyan cikk idézetet, amit ma ne vállalhatnék. Engem soha nem környékeztek meg a külföldi útjainkon az elhárítók. Mondták vagy kétszer, hogy lépjek be a pártba, de elütöttem, mondván, nincs szükség ott ilyen alakokra. Békén hagytak, megúsztam.

–Munkája során szép, fiatal embereket kell harmónikus mozgásra tanítania. Ez sokak szemében irigylésre méltó foglalatosság.

– Nagyon boldog vagyok, nagyon szeretem a fiatalokat, és nekem sokkal jobb tapasztalataim vannak velük kapcsolatban mint sokaknak. Rengeteg értékes gyerek, számos diplomás van az együttesben. Sok mindent rájuk lehet bízni, a tánckart ma már a megbízott vezető irányítja két asszisztenssel.

Az együttes teljesítményét nagykövetek és politikusok, szakmabéliek és nem utolsósorban a közönség méltatják. Elismerik, hogy európai színvonalú produkciókat visznek színpadra, minden „finnyáskodás nélküli, natúr néptáncot”. Ilyet csak Antonio Gadeától láttak eddig. A kórus pedig világhírű operákban vendégszerepel, hiszen a népszerű melódiákon kívül a világ zeneirodalmát énekli. A népi zenekar a szokásos repertoár mellett a XIX.– XX. századi magyar és más szerzők műveit is játssza, természetesen átiratban.

– Kitől tanulta meg, hogy hol a határ a finnyáskodás és a természetes között?

– Molnár István tanított, aki fantasztikus ember volt. Hál' Istennek épp most jelent meg egy könyv róla, hogy tudja meg a világ, ki volt ő. Bár teljesen autentikus anyagot adott át, mindig megkövetelte a tudatosságot. Azt mondta, hogy neked nem az adatközlőt kell utánognod, hanem magadat kell adnod. Tehát nekünk az a kötelességünk, hogy mikrohűséggel megtanuljuk az eredeti anyagot, de amikor – akár egyénileg, akár csoportosan – előadjuk, akkor a véleményünket kell elmondanunk. Mint ahogy egy vers is többféle interpretálással mondható el.

– Az ünnepélyes évadnyitón egy félmondatban utalt arra, hogy ideje lassan utódról is gondoskodni.

– Így van. Olyasvalakit kellene találni erre a posztra, aki nem csupán egyfajta színigazgató, hanem a Honvéd Együttes művészeti vezetője. Van egy-két jelölt, meg fogjuk találni a megfelelő utódot. Ha van aki folytassa, és a szellemisége megmarad annak, amit csináltam, akkor nem volt hiábavaló a munkám.

A jövő évi programból az már biztos, hogy a NATO-csatlakozási ünnepségeken fontos szerep vár a Honvéd Együttesre. Akkor nem csak az ország, de az egész világ szeme rajtuk lesz.

Kép és szöveg: Zétényi Zoltán (1999. március 12.)